

ŠIMTMEČIO UŽDANGĄ PRASKLEIDUS

MYKOLAS VAITKUS

Nuotraukos, fotoreprodukcijos iš RKIC archyvo

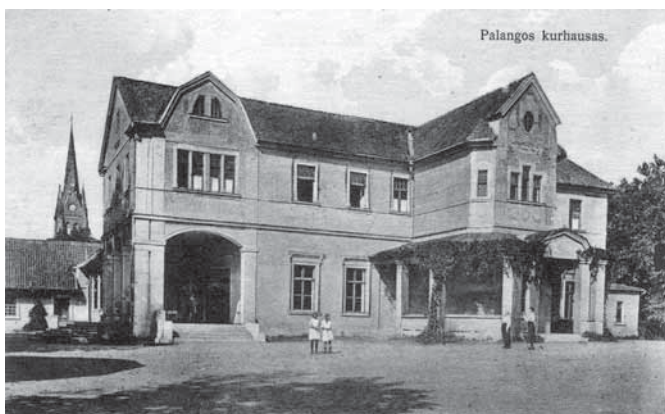
Palangos progimnazijos pastatas XIX a. pab.

1895 metais „įvažiuojant į Palangą nuo Kretingos, miestas atrodė visai nepuošnus nei šaunus, kaip ir kiti Žemaičių miesteliai. Jau iš toliau baltavo dviaukščiai progimnazijos rūmai, o pro aukštų medžių kuokštą – šventorių kukliai kyšojo senosios bažnyčios bonia. [...] Perėję per tiltą, pasukome į dešinę, į dar negrįstą gatvę (Tiškevičiaus prospektą), jūros link. [...] Pirmiausia – jūra bei pajūris. O ji buvo ir anuomet tokia pat amžinai kuždanti pasaką apie

nežinomas tolybes, į kurias širdis amžinai veržias, o gal niekuomet nepasieks. Kairėje niūksojo toji pati Birutės koplyčia ant tos mums brangios kalvelės, senų senų pušų apvainikuotos. Lurdo grotos dar nebuvo: ją įkūrė grafas Tiškevičius pačioj XX amžiaus pradžioj. Dešinėj, Liepojos linkui, buvo matyti apyplikė kalva – Naglio kalnas, arba, kaip ją kiti anuomet vadindavo, Olandų kepure. O tarp tų dviejų galinių taškų plūduriavo toli toli išsikišęs į jūrą garsusis

Palangos miesto Kretingos gatvė XIX a. pab. – XX a. pr.

Viršuje – Palangos kurhausas XIX a. pab. – XX a. pr.

tiltas. [...] 1895 metais tai tebebuvo dar tikras uosto „molas“, mažiausia pusę kilometro kyšis jūroj, kad prie jo galėtų priėti mažesnieji jūros laivai: mat, didelis magnatas [...] Tiškevičius bandė sukurti šiokią tokią industriją bei prekybą savo valdomuosiuose dideliuose Žemaičių plotuose. Gal tas tiltas buvo ilgesnis, nei pusė kilometro, nes, kai juo eidavau, atrodydavo, jog ir galo jam nėra. Jis mat savo galvą ant sausžemio turėjo prie jūsų pažįstamos artimiausios nuo jo vilos, kuri anuomet buvo sandėlis atvežamoms ar išvežamoms prekėms. Eidami pasivaikščioti ant tilto jūs kiekvieną kartą praeidavote pro tą vilą. Dabar ją nuo vilos skiria ilgokas kopų tarpas. Taip tatau per keliasdešimt metų vėjai pamažu užpustė smėliu tilto galą iš abiejų pusių, taip, jog jis atsirado bestovys lyg ant kokio smėlynų iškyšulio ir pamažu liko nugriautas. [...] Galit įsivaizduoti, kaip jausdavomės anuomet, nuėję ligi tilto galo. Būdavome tikrai toli jūroj, ir krantas atrodė gana tolimas. Vėjui pakilus, pasidarydavo tikrai neįauku. O šiaip jau naktimis būdavo tikrai romantiška. [...] Svarbiausias jų (ponų – red. p.) uždavinys Palangoje (bent atvirai prisipažįstamas) buvo sveikatos įsigijimas ar sustiprinimas mielojoj jūroj motinėlėj. Tad ir priešpiečiais, ir popiečiais eidavo pajūrin, daugiausia pėsčia, bet fanaberesnieji ar paliegusieji važiuodavo konke – gelžkeiliu, ištiestu nuo senojo parko iki jūros tilto, o garvežio vietoj bėgdavo toks rubuiliukas ar kliukas, o vagonų vietoje buvo atviros platformos su sėdynėmis.

Kur nuvykusieji ar nuvykusiosios eidavo maudytis? Anais laikais bendrų maudyklių dar nebuvo – žmonės būtų be galo piktingėsi. Tai buvo paskirtos valandos atskirai vyrams, atskirai moterims. Tai nelietė mūsų, proletarų nei žydėlių. Kur maudydavosi žydaitės, nežinau, o žydai maudydavosi ten, kur mes, kiti palangiškiai, – už Rąžės, Naglio linkui, žinoma, ne bendrai su moterimis. Jei norėdavome maudytis ten, kur svečiai vasarotojai, reikėdavo prisitaikyti prie skirtųjų valandų.

Mykolas Vaitkus, „Prisiminimai iš pirmojo apsilankymo Palangoje“, *Su Minija į Baltiją*, Londonas, 1962, p. 73–75

„Pavakarieniavus vasarotojui Palangoj lieka dar viena vasarinio ritualo dalis: eit į pajūrį ant tilto, kur susirenka, taip sakant, visa Lietuva pasigerėti savąja jūra ir jos didinga naktim ir į kilnią jos simfoniją įlieti dar žmogaus – lietuvių įnašą – lietuvišką dainą. [...] Tad einame seni, jauni, vyrai, moterys. Būrio vidury – Maironis,

Palangos pajūris XIX a. pab. – XX a. pr.

šalia – Jasenas su Vaižgantu, ir aš. [...] Taip lengva sieloj... Jokio rūpesčio. Žmonės tokie meilūs. Vien lauki kažko gero ir įdomaus. Štai ir tiltas tiesias į jūrą. Kaip gaila, kad jis nūnai toks trumpas [...].

Ant tilto kamšatis. Vieni dar tik ateina, kiti jau grįžta. Taip ir tiesias nenutrūkstamos eilės, klegėdamos, juokdamosi. Gale tilto tirštesnis būrys. Girdėti – dainuoja. [...] Štai Smetona su žmona. Sveikinamės. [...] Mūsų būrys eina į patį galą, kur mus traukte traukia daina. [...]

Fragmentai iš prisiminimų aplankius Palangą 1924 m. (Mykolas Vaitkus, *Nepriklausomybės saulėj*, Londonas, 1969, p. 27–29)

Palangos tiltas į jūrą 2002 m. vasarą. Danutės Mukienės nuotrauka